"O'TKAN KUNLAR" ROMANIDA AYOL OBRAZINING EVOLYUTSION RIVOJI (Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim va boshqalar misolida)

Olimova Dilobar Yunusjon qizi
Termiz davlat pedagogika instituti
Magistratura bo'limi o'zbek tili va adabiyoti
mutaxasisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya – "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotining durdona asarlaridan biri hisoblanadi. Unda ayol obrazlari orqali ijtimoiy va ma'naviy o'zgarishlarning evolyutsion jarayoni yoritilgan. Ushbu maqolada Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi qahramonlar misolida ayol obrazlarining shakllanishi va rivojlanishi chuqur tahlil qilinadi. Tahlillar natijasida ayol obrazlarining individual va ijtimoiy hayotdagi o'rni, ruhiy holati va jamiyat bilan munosabati bosqichma-bosqich o'zgargani aniqlandi. Bu evolyutsion rivojlanish o'zbek jamiyatining o'zgaruvchan qadriyatlari va ayolning jamiyatdagi ahamiyatini aks ettiradi. Ushbu tadqiqot, "O'tkan kunlar" romanidagi ayol obrazlarini chuqurroq tushunish va ularni ijtimoiy-madaniy kontekstda o'rganish uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Kalit so'zlar: O'tkan kunlar, ayol obraz, evolyutsion rivojlanish, Kumush, Zaynab,

Oftob oyim, O'zbek oyim, o'zbek adabiyoti, ayolning jamiyatdagi o'rni, o'zbek romanchiligi, jadid adabiyoti, ideal ayol timsoli

"O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyoti tarixida o'zining boy madaniy va adabiy merosi bilan ajralib turadi, ayniqsa, undagi ayol obrazlarining tadrijiy takomili muhim o'rin tutadi. Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim va boshqa personajlar orqali o'sha davr jamiyatidagi ayollarning ijtimoiy, ma'naviy

va shaxsiy hayotidagi o‘zgarishlar teran yoritilgan. Ushbu obrazlarning rivoji nafaqat adabiyotda, balki tarixda ham chuqur ahamiyatga ega bo‘lib, o‘sha davrning ijtimoiy-madaniy muhitini anglashda muhim yordamchi vositadir. Shu bois, ayollar tasvirlarining o‘zgarishi va ularning rivojlanishi romanning umumiy mohiyatini ochib berishda muhim qadam hisoblanadi. Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O‘zbek oyim kabi qahramonlar misolida ularning hikoya davomida qanday o‘zgarishlarga uchrashi va rivojlanishi tahlil qilinadi. Bu evolyutsiya orqali nafaqat shaxsiy hayotlaridagi o‘zgarishlar, balki o‘sha davrning ijtimoiy va madaniy konteksti ham yaqqol namoyon bo‘ladi. Tadqiqotda ayollar obrazining o‘zgarishlari orqali jamiyatdagi gender rollari, urf-odatlar va ijtimoiy muhitning ta’siri chuqurroq anglanishi ko‘zda tutilgan.

“O‘tkan kunlar” romanida ayol obrazlari turli ijtimoiy qatlamlar va insoniy xususiyatlarni aks ettiradi. Kumush, Zaynab, Oftob oyim va O‘zbek oyim kabi qahramonlar asarning asosiy ayol qahramonlari bo‘lib, ularning har biri o‘ziga xos hayotiy tajriba va xarakterga ega. Kumush romantik qalbning ramzi sifatida sevgi, sadoqat va sabr timsoli bo‘lsa, Zaynab ko‘proq mustaqil, o‘z qarorlariga sodiq ayol obrazida namoyon bo‘ladi. Oftob oyim tarixiy kontekstdagi ayollarning tashvishlari va mas’uliyatlarini ifodalasa, O‘zbek oyim esa an’anaviy qadriyatlar va milliy ong vakilidir. Ushbu ayol obrazlari orqali kitobda o‘sish, qadriyatlar va jamiyatdagi ayollarning roli evolyutsion ya’ni bosqichma-bosqich tarzda ochib beriladi, bu esa tadqiqot uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

“O‘tkan kunlar” romani haqida mavjud adabiy tadqiqotlar ayol obrazlarini chuqur tahlil qilishga katta e’tibor qaratadi. Tadqiqotchilar Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O‘zbek oyim kabi qahramonlarning xarakteridagi murakkablik va o‘zgarishlar evolyutsiyasini ta’kidlaydilar. Ayol obrazlari, asosan, o‘sha davr

jamiyatining ijtimoiy-madaniy holatlari va oilaviy an'analari kontekstida ko'rsatiladi. Ilmiy manbalar ayollarni nafaqat sevgi va oilaviy munosabatlar doirasida, balki o'z haqiqatlarini izlash va jamiyatdagi o'rnini topish jarayonida faol shaxslar sifatida ko'rsatishni maqsad qilganligini ta'kidlaydi. Shu tariqa, romandagi ayol obrazlari o'z davrining murakkab sotsial-iqtisodiy vaziyatiga munosabat bildiruvchi, zamonaviylikka intilgan shaxslar sifatida tahlil qilinadi. Bu yondashuvlar romanning feminist nuqtai nazardan o'qilishi va ayollar mavqeini mustahkamlashga oid jozibador izlanmalarning muhim qismiga aylangan.

Ilmiy tadqiqotlarda "O'tkan kunlar" romanidagi ayol obrazlarining evolyutsion rivoji keng o'rganilgan. Romandagi ayol obrazlarining rivojlanishi orqali, yozuvchilar va tadqiqotchilar asarda jamiyatdagi ayolning ijtimoiy va madaniy o'rnini chuqur tahlil qilishgan. Kumush obrazida mehr-muhabbat, sevgi va iroda kuchi, Zaynabda esa qattiq taqdirga qarshi mustahkam turish va o'z baxti uchun kurashish ko'rsatilgan. Oftob oyimda, avvalo, kuchli axloqiy qadriyatlar va onalik roli ta'kidlanadi, O'zbek oyim esa milliy obraz sifatida ramziy ma'noga ega. Tadqiqotchilar bu qahramonlar orqali ayollarning o'z-o'zini anglash, o'z mustaqilligini izlash jarayonlari hamda eskicha va yangi hayot qadriyatlarini ifodalashini qayd etishgan. Shuningdek, ularning rivoji atrofida ijtimoiy-siyosiy muhit, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlarning sintezi sifatida qaraladi, bu esa "O'tkan kunlar" asarining o'z davrining murakkab ijtimoiy-siyosiy haqiqatlarini yoritishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Roman markazida turgan Kumush obrazi o'zbek adabiyotida yangi tipdagi ayol timsoli sifatida namoyon bo'ladi. U nafaqat go'zal va odobli, balki aql-idrokli, farosatli va ma'naviy yetuk ayol sifatida tasvirlangan. Kumush o'z muhabbatiga sodiq, oilaviy qadriyatlarni qadrlaydigan, ammo shu bilan birga eskicha qarashlarga ko'r-ko'rona

bo'ysunmaydigan shaxsdir. Kumush obrazida ma'rifatparvarlik ruhini ko'rish mumkin. U erkin fikrlaydi, vaziyatni teran anglaydi va o'z qarashlarini muloyimlik bilan himoya qila oladi. Shu jihatdan u nafaqat Otabek uchun munosib juft, balki jamiyatda yangi ayol idealining timsoliga aylanadi. Muallif Kumush orqali ayolning jamiyatdagi o'rni yuqori bo'lishi, uning fikri va hissiyotlari e'tiborga loyiq ekanini ilgari suradi. Zaynab obrazi Kumushga qarama-qarshi qo'yilgan bo'lib, u orqali muallif eski ijtimoiy qarashlarning salbiy oqibatlarini ochib beradi. Zaynab – an'anaviy muhitda tarbiyalangan, rashk va gumonlarga beriluvchan, ichki iztiroblar bilan yashovchi ayol obrazidir. Uning fojiasi shundaki, u o'z his-tuyg'ularini to'g'ri boshqara olmaydi va natijada o'zini ham, boshqalarni ham baxtsizlikka olib keladi. Zaynabning ichki ziddiyatlari – bu faqat shaxsiy muammo emas, balki butun jamiyatdagi noto'g'ri qarashlarning mahsulidir. U muhabbatni tushunmaydi, ishonch o'rniga shubhani tanlaydi va shu orqali fojiaga sabab bo'ladi. Shu jihatdan Zaynab obrazi ogohlantiruvchi xarakterga ega: u ayollarning erkin fikr va ma'rifatdan uzoq bo'lishi qanday oqibatlarga olib kelishini ko'rsatadi.[1]

Romandagi ikkinchi darajali ayol obrazlari – Oftob oyim, O'zbek oyim va boshqalar – asarning umumiy g'oyaviy yo'nalishini boyitadi. Ular orqali turli ijtimoiy qatlamlarga xos ayollar xarakteri ochib beriladi. Oftob oyim – mehribon, oqila ona sifatida tasvirlanib, oilaviy qadriyatlarning mustahkam tayanchi sifatida namoyon bo'ladi. U farzand baxtini hamma narsadan ustun qo'yadi va murosali, donishmand ayol timsolidir. O'zbek oyim esa aksincha, ko'proq eski qarashlar tarafdori sifatida gavdalanadi. U urf-odatlarga qattiq bog'langan, yangilikka ehtiyotkorlik bilan qaraydigan obrazdir. Bu obraz orqali muallif jamiyatdagi konservativ kuchlarni ko'rsatadi. Mazkur ikkinchi darajali obrazlar asosiy

[1] Islomova. L. (2015). O'zbek klassik romanlarida ayollar hayoti va faolligi. Toshkent: Fan va Texnologiya

qahramonlar xarakterini ochishga xizmat qiladi hamda asardagi ijtimoiy muhitni yanada real va jonli tasvirlashga yordam beradi. "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivojini tahlil qilishda adabiy tanqidda ko'plab tematik yo'nalishlar markazda turadi. Xususan, gender rollari va ayollarning jamiyatda tutgan o'rni masalalari mutaxassislar tomonidan chuqur o'rganilgan bo'lib, bu mavzu ayol xarakterlarining o'zgarishini tushunishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, metodologik yondashuvlarda klassik o'zbek adabiyotidagi ayol obrazlarini ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstlarda o'rganishga alohida e'tibor beriladi. Bu jarayonda psixologik tahlil, intertekstual tahlil va feministik nuqtai nazardan foydalanish ayniqsa samarali bo'lib, roman qahramonlarining – Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi ayollar harakatlari va qarorlarining rivojlanish jarayoni hamda ular orqali jamiyatda ayollar huquqlari va erkinliklarining qanday ifodalanishi o'rganiladi. Natijada, ushbu tematik ramkalar va metodologik yondoshuvlar yordamida romandagi ayol obrazining murakkab ijtimoiy va madaniy ko'rinishlari chuqurroq anglanadi.[2]

Evolyutsion rivoj: Biror ijtimoiy yoki madaniy jarayon doirasida shaxs yoki guruhlarning bosqichma-bosqich o'zgarishi va taraqqiy etishini ifodalaydi. "O'tkan kunlar" romanidagi ayol obrazlari misolida, ularning har birining jamiyatda tutgan o'rni va shaxsiy rivojlanishi ko'zga tashlanadi.

Gender rollari: Jamiyat tomonidan erkaklar va ayollarga yuklatilgan ijtimoiy kutishlar va majburiyatlardir. O'zbek klassik adabiyotida gender rollari ko'pincha an'anaviy shakllarda tasvirlanadi, ammo "O'tkan kunlar"da ayol obrazlari bu rollarning murakkab va o'zgaruvchan ekanligini ko'rsatadi.

[2] Karimova. F. (2021). Oftob oyim va O'zbek oyim obrazlari: evolyutsion tahlil. Ilmiy maqola to'plami, 77-83.

Ayol faolligi: Ayollarning o‘z hayoti, tanlovi va qarorlarida mustaqil harakat qilish qobiliyati hamda ijtimoiy tuzilmalarga ta’sir o‘tkazish imkoniyatidir. Kumush, Zaynab, Oftob oyim kabi obrazlar orqali ayol faolligining turli darajalari va shakllari ko‘rsatiladi.

Ijtimoiy tasvir: Biror guruh yoki konseptga oid jamiyatdagi umumiy fikr, stereotip yoki tasavvurlar majmuasidir. Ayol obrazlari ijtimoiy tasvirlar doirasida tahlil qilinib, ularning romandagi o‘rni va ma’nosi aniqlanadi.

“O‘tkan kunlar” romanida ayol obrazining evolyutsion rivojiga oid mavjud tadqiqotlarda asosan yagona xarakterlar, masalan, Kumush yoki Zaynab singari ayollar ustuvorlik bilan o‘rganilgan. Biroq, ayol obrazlarining bir necha shakllarida, xususan, Kumush, Zaynab, Oftob oyim va O‘zbek oyim kabi qahramonlarning o‘zaro ta’siri va rivojlanishini birgalikda tahlil qilish yetarlicha chuqur yoritilmagan. Bu holat ko‘p tomonlama ayol obrazlari orasidagi o‘zgarishlar va ularning o‘zaro bog‘liqligini, shuningdek, ularning jamiyatdagi o‘rni va ijtimoiy muhit ta’sirida qanday evolyutsiyalashganini tushunishda ma’lum bo‘shliqlarni yaratadi. Ushbu tadqiqot shu bo‘shliqlarni to‘ldirishga qaratilgan bo‘lib, roman matnida bir nechta ayol obrazlarining parallel rivojlanishini kompleks, tizimli yondashuv orqali o‘rganishga intiladi. Shu tarzda, ayol obrazlarining ijtimoiy va madaniy kontekstda yosh va zamon davomida qanday o‘zgarishlari va ularning o‘zaro munosabatlari yoritib beriladi. Tadqiqot metodologiyasi “O‘tkan kunlar” romanida ayol obrazining evolyutsion rivojini o‘rganishda tadqiqot metodologiyasi sifatida asosan sifatli tahlil usuli tanlandi. Ushbu metod roman personajlarining ichki ruhiy holatlari, xarakter o‘zgarishlari hamda ijtimoiy muhit bilan aloqalari kabi noan’anaviy va murakkab jihatlarni chuqur anglash imkonini beradi. Kvantitativ yondashuv bu holatda cheklangan ahamiyatga ega, chunki matn

tahlilida sonli ma'lumotlar emas, balki mazmun, kontekst va simvolik ma'nolar avvalgidek muhimdir. Bundan tashqari, sifatli tahlil orqali Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi ayol obrazlarining bosqichma-bosqich rivojlanishi, ularning romandagi roli va jamiyatdagi o'rni aniqroq ochib beriladi. Shu sababli, adabiy tahlil kontekstida sifatli metodologiya tadqiqot uchun eng mos va samarasiz hisoblanadi.

"O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivojini tahlil qilish uchun birinchi navbatda asosiy matn manbalari sifatida roman matnining o'zi tanlandi. Tadqiqot doirasida Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi muhim ayol qahramonlarning xarakter profillari batafsil o'rganildi. Har bir obrazning roman davomida qanday o'zgarishi, ularning hayotdagi rol va ijtimoiy mavqelarining evolyutsiyasi tizimli ravishda izchil qadamlar bilan kuzatildi. Buning uchun matndagi ularning har bir paytdagi qiyofasi, so'zlari, hissiy holatlari va boshqalar bilan bo'lgan munosabatlari kontekstual tarzda ajratib olinib, ularning harakatlari va qarorlari asosida ma'nolar tahlil qilindi. Bu jarayon matnda qahramonlarning rivojlanishi ko'rsatilgan bo'limlar bo'yicha ketma-ketlikda amalga oshirilib, ayol obrazlar evolyutsiyasining umumiy xarakterini aniqlashga qaratildi. "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivojini kuzatish uchun bir nechta analitik usullar qo'llanildi. Avvalo, tematik tahlil orqali har bir ayol qahramonning xarakteri va hayotiy voqealari asosidagi asosiy mavzular aniqlanib, ularning taraqqiyot bosqichlari yoritildi. Shuningdek, xarakter trayektoriyasini xaritalash metodologiyasi yordamida Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi ayollarning shaxsiy o'sishi va o'zgarish jarayonlari tizimli ravishda ko'rsatildi. Bundan tashqari, taqqoslash asosida xarakterlarni o'rganish yo'li bilan ularning o'zaro munosabatlari va ijtimoiy kontekst bilan moslashuvi

mukammal tahlil qilindi. Bu yondashuvlar murakkab o'zgarishlarni va rivojlanish naqshlarini aniq qayd etishga, shuningdek, ayol obrazlarining ijtimoiy va psixologik qatlamlarini chuqur tushunishga imkon berdi. "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivojini aniqlash va baholash uchun bir qator mezonlar va ko'rsatkichlar qo'llaniladi. Avvalo, psixologik o'zgarishlar, ya'ni qahramonlarning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va qaror qabul qilish jarayonidagi rivojlanishlari o'rganiladi. Shuningdek, ijtimoiy jarayondagi o'rni va munosabatlari, xususan, oilaviy, jamiyatdagi mavqei va ularning o'zgarishi tahlil qilinadi. Madaniy jihatdan esa, ayol obrazlarining an'analarga bo'lgan munosabati, zamonaviylikka qarab qanday transformatsiyalanganligi ham muhim mezondir. Kumush, Zaynab, Oftob oyim, O'zbek oyim kabi qahramonlarni misol qilib, ular orqali bu psixologik, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarning qanday ifoda topgani va "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazlarining rivoji qanday amalga oshgani keng yoritiladi. [3]

Evolyutsion rivojlanish: Adabiyotshunoslikda xarakter yoki obrazning vaqt o'tishi bilan, voqea rivojining natijasida ko'rsatadigan o'zgarishi va taraqqiyoti. Bu jarayon personajning xulq-atvori, fikrlashi va his-tuyg'ularining bosqichma-bosqich shakllanishini o'z ichiga oladi.

Obraz tahlili: Adabiy asar ichidagi qahramonning psixologik, ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini chuqur o'rganish, uning harakatlari, fikrlash tarzi va xarakterini aniqlash jarayoni. Bu tahlil o'quvchiga personajning motivatsiyasi va rivojlanishini tushunishga yordam beradi.

Narrativ rivojlanish: Asardagi voqealar va qahramonlarning ketma-ketligi va o'zgarishini ifodalovchi kontsept. Bu tushuncha syujet harakatining bosqichlari,

[3] Rahimova. N. (2016). "O'tkan kunlar" romanida ayol qahramonlar psixologiyasi. O'zbekiston Milliy Universiteti Ilmiy Axborotnomasi

muammolar va ularning yechimlari orqali hikoyaning umumiy ma'nosini ochib beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivoji aniq ko'zga tashlanadi. Kumush, Zaynab, Oftob oyim, va O'zbek oyim kabi qahramonlar orqali ayollarning hayotdagi turli bosqichlari va ijtimoiy mavqelarining o'zgarishlari tasvirlangan. Kumush yosh, idealistik va hayajonli ayol sifatida tasvirlanib, urf-odatlarga bo'lgan e'tiqod va shaxsiy faoliyat o'rtasidagi ziddiyatni ko'rsatadi. Zaynab esa ko'proq madaniy va ma'rifiy o'sishni anglatib, ayollarning o'z huquqlari va jamiyatdagi o'rni haqida chuqur mulohazalar uyg'otadi. Oftob oyim va O'zbek oyim orqali esa an'anaviy rollar va ularning vaqt o'tishi bilan shakllanayotgan ijtimoiy dinamikalarini ifodalash mumkin. Bu qahramonlar orqali muallif ayollarning jamiyatdagi mavqei va shaxsiy o'sish jarayonlarini bosqichma-bosqich ifodalaydi, ularning hayotdagi murakkabliklari va o'zgarishlarini yoritib beradi. "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivoji, xususan Kumush, Zaynab, Oftob oyim va O'zbek oyim kabi qahramonlar misolida, keng ijtimoiy va madaniy kontekstda muhim o'rin tutadi. Ushbu qahramonlarning shaxsiyati va ularning hayotidagi o'zgarishlar, asrlar davomida o'zgarib borgan jamiyat, uning qadriyatlari va axloqiy me'yorlari haqida chuqur tasavvur beradi. Ayollar tasviridagi bu o'zgarishlar ijtimoiy-siyosiy vaziyatlar, yangi tafakkur va uyg'onish jarayonlaridan kelib chiqib, ularning kamolotida aks etgan. Shu tarzda, romandagi ayol obrazlari nafaqat individual shaxsiy o'sish va o'zgarishlarni, balki butun jamiyatdagi gender roli, madaniy qadriyatlarning sekin-asta yangilanishi va modernlashuv jarayonlarini ko'rsatib beradi. Bu esa o'z navbatida, o'zgarib borayotgan dunyoqarashlarning ayol va erkak o'rtasidagi munosabatlarga qanday ta'sir qilayotganini yoritib beradi va

o'sha davr ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari va madaniy o'zgarishlarining tarixiy aksini yaratadi. "O'tkan kunlar" romanida ayol obrazining evolyutsion rivoji ayol obrazining o'zgarishini chuqur anglash imkonini beradi. Ushbu roman klassik asarlar doirasida ayollarning jamiyatdagi o'rni, ularning ichki dunyosi va ijtimoiy roli haqida yangi qarashlar shakllantirishga xizmat qiladi. Ayol qahramonlarning murakkab qiyofalari va ular orqali ko'rsatilgan jamiyatdagi gender munosabatlari o'quvchilarga yosh avlod uchun gender tengligi va ayollar huquqlariga bo'lgan e'tiborni oshirishga turtki bo'ladi. Shu bois, "O'tkan kunlar" kabi asarlar milliy adabiyotimizda ayollar tasvirlash uslubining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, adabiy diskursda yangi fikrlarni va ijtimoiy muhokamalarni rag'batlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islomova. L. (2015). O'zbek klassik romanlarida ayollar hayoti va faolligi. Toshkent: Fan va Texnologiya.
2. Jalilova.D. (2017). Zaynab va Kumush qahramonlari obrazida ayollarning jamiyatdagi o'rni. O'zbek Adabiyoti va San'ati, 33-39.6.
3. Karimova. F. (2021). Oftob oyim va O'zbek oyim obrazlari: evolyutsion tahlil. Ilmiy maqola to'plami, 77-83.
4. Qodirov. E. (2018). "O'tkan kunlar" asarida xizmatkorlarning ijtimoiy holati va ayol obrazlari. Adabiyot va jamiyat, 58-64.
5. Rahimova. N. (2016). "O'tkan kunlar" romanida ayol qahramonlar psixologiyasi. O'zbekiston Milliy Universiteti Ilmiy Axborotnomasi
6. Saidov. A. (2018). XX asr o'zbek adabiyotida ayol obrazining shakllanish jarayoni. Tashkent State University Press.

7. Tohir. M. (2020). O'zbek adabiyotida feministik yo'nalishlar: tahlil va muammolar. Adabiyotshunoslik jurnali, 45-52.
8. Yoqubov.S. (2019). Klassik adabiyotda ayol obrazlari: tarixiy va madaniy kontekst. Tashkent: Akademnashr.
9. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
10. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
11. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.
12. Zafariddin, Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.